

AKKERFLORA IN BELGIË

Enkele recente ontwikkelingen

Annelies Jacobs en Jules Robijns
Euregionale Botanische Bijeenkomst, 3 september 2022

Akkerflora onder de aandacht

- Opstart **Akkerflorawerkgroep** begin '22
 - Netwerk binnen en buiten Vlaanderen
 - Mensen betrokken rond akkerflora en biodiversiteit in het buitengebied
- **Kennis** opbouwen, uitwisselen en inzetten voor **behoud** en **herstel**
- **Mailing** (akkerflora@natuurpunt.be) en **Facebook** ('Akkerflorawerkgroep')

Akkerflora onder de aandacht

- Ook in Wallonië bestaat enige aandacht voor akkerflora
 - Bv. Zware dreps (Natura 2000), Ardense dravik, ...

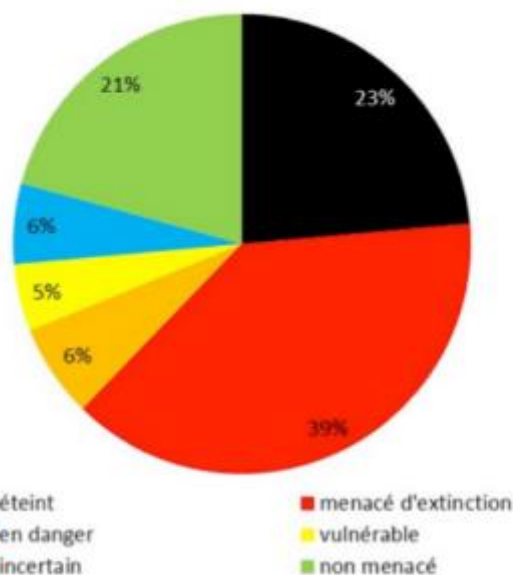
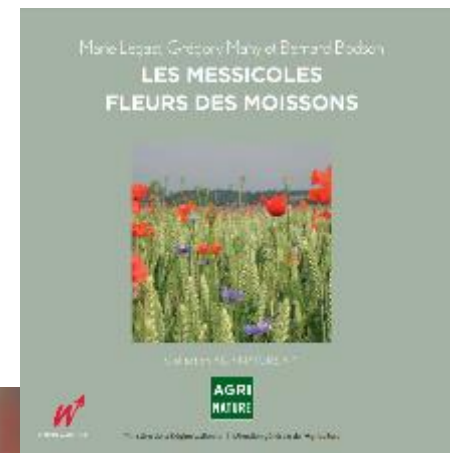
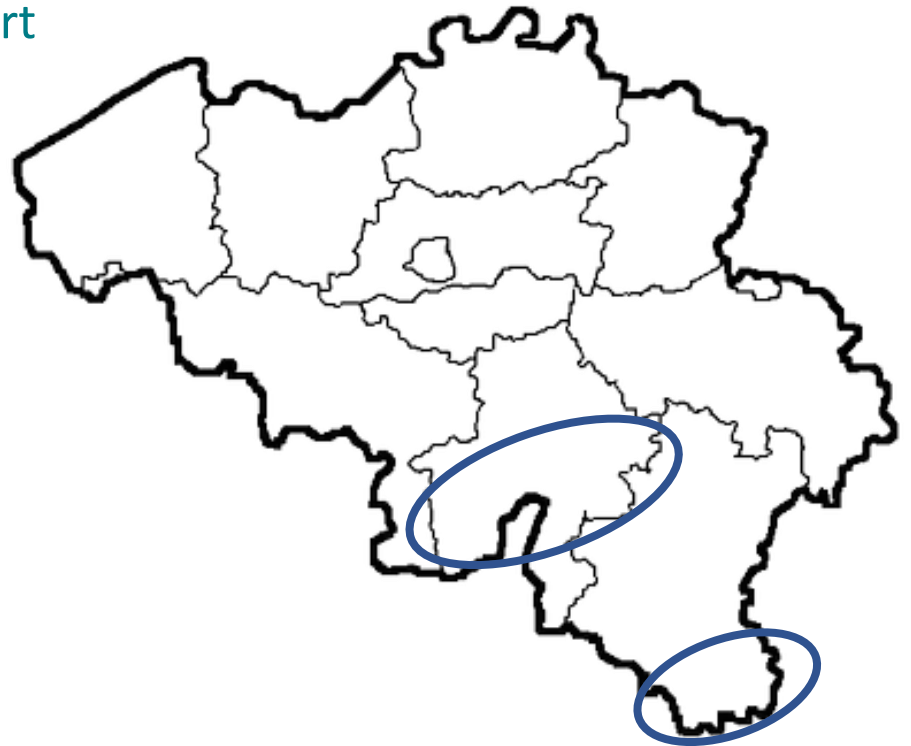

Figure 1 : *Statuts de conservation des 109 messicoles déjà recensées en Wallonie.*

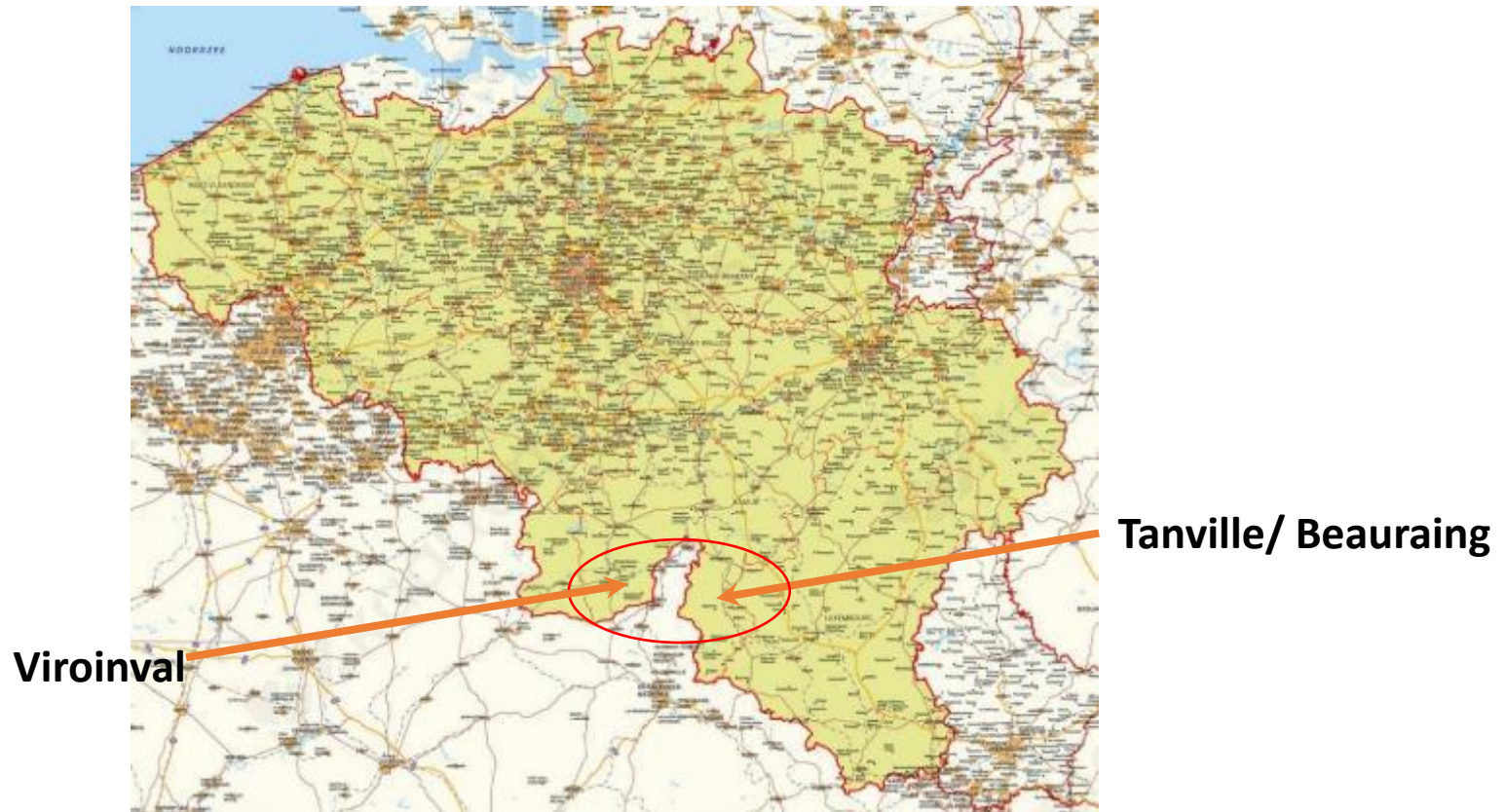
Akkerflora in België

- Waar vind je nog **'wilde akkerflora'**?
- 2 'bekende' streken met **nog enkele kernen**
 - Rompgemeenschappen!
 - Calestienne: Viroinval - Rochefort
 - Belgische Lorraine, Gaume
- Enkele **recente vondsten**
- **Bijzonderheden** in de Euregio Maas-Rijn

Calestienne: Beauraing - Viroinval en omgeving

- Nog een aantal **lemige akkers op devoonkalk**
- Sommige weinig intensief bewerkt: weinig of **geen kunstmest en pesticiden**, een **lange stoppelperiode** en stalmest.

Soortenrijke akkerfloragemeenschap in Lavaux-Sainte-Anne (Rochefort)

Op zoek naar bijzondere akkerflora in Tenneville

Kleinschalige landbouwpercelen in Honnay (Beauraing)

Calestienne: Enkele bijzonderheden

Rand van een graanakker in Niverlée

Euphorbia platyphyllos*, *Kickxia spuria*, *Chaenorrhinum minus* en *Anagallis arvensis

Valerianella dentata (Getande veldsla)

Sherardia arvensis (Blauw walstro)

Misopates orontium
(Akkerleeuwenbek)

Euphorbia exigua
(Kleine wolfsmelk)

Silene noctiflora (Nachtkoekoeksbloem)

Stachys arvensis
(Akkerandoorn)

Silene noctiflora (Nachtkoekoeksbloem)

Viola arvensis
(Akkerviooltje)

Viola tricolor (Driekleurig viooltje)

Kickxia spuria (Eironde leeuwenbek)

Anthemis arvensis (Valse kamille)

Kickxia elatine (Spiesleeuwenbek)

Stachys annua (Zomerandoorn)

Anagallis arvensis subsp. *foemina*
(Blauw guichelheil)

Chaenorrhinum minus
(Kleine leeuwenbek)

Euphorbia platyphyllos
(Brede wolfsmelk)

Bloemrijke akker en berm in Halma (Wellin)

Hervondst Knarkruid

Polycnemum majus

- Verdwenen gewaad **sinds 1946**
- Bedreigd in verschillende Europese landen
 - **2018: Hervondst** in Éprave na **152 jaar**
 - Dankzij **herbariumspecimen**

Rediscovery of *Polycnemum majus* (Amaranthaceae) in Belgium due to a 152 year old herbarium specimen

Annelies JACOBS¹ and Steven JACOBS²

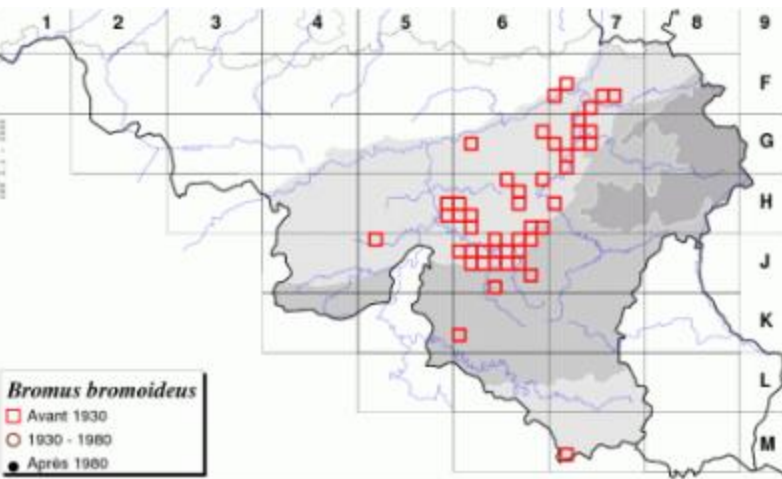
¹ Natuurpunt Studie, Coxiestraat 11, B-2800 Mechelen [annelies.jacobs@natuurpunt.be]

² Universiteit Antwerpen, Department of Biology, Ecosystem Management research group,
Universiteitsplein 1, B-2610 Antwerpen [steven.jacobs2@uantwerpen.be]

Herstelproject Ardense dravik *Bromus bromoides*

- Endemische soort
- **Uitgestorven** sinds 1935
 - Kalkrijke speltakkers
- **Ex-situ** bewaard
 - Succesvolle kieming in 2005
 - Vermeerdering 2006-2012
 - Herintroductie in 2020
 - Natagriwal, Plantentuin Meise, DNF
 - Akkerreservaat Ychippe

Herstelproject Ardense dravik *Bromus bromoides*

- Verschillende percelen
 - Gelijktijdig inzaaien met spelt
 - Ongeschoond zaaigoed
- Juli 2021: monitoring
 - 15 stengels per m²

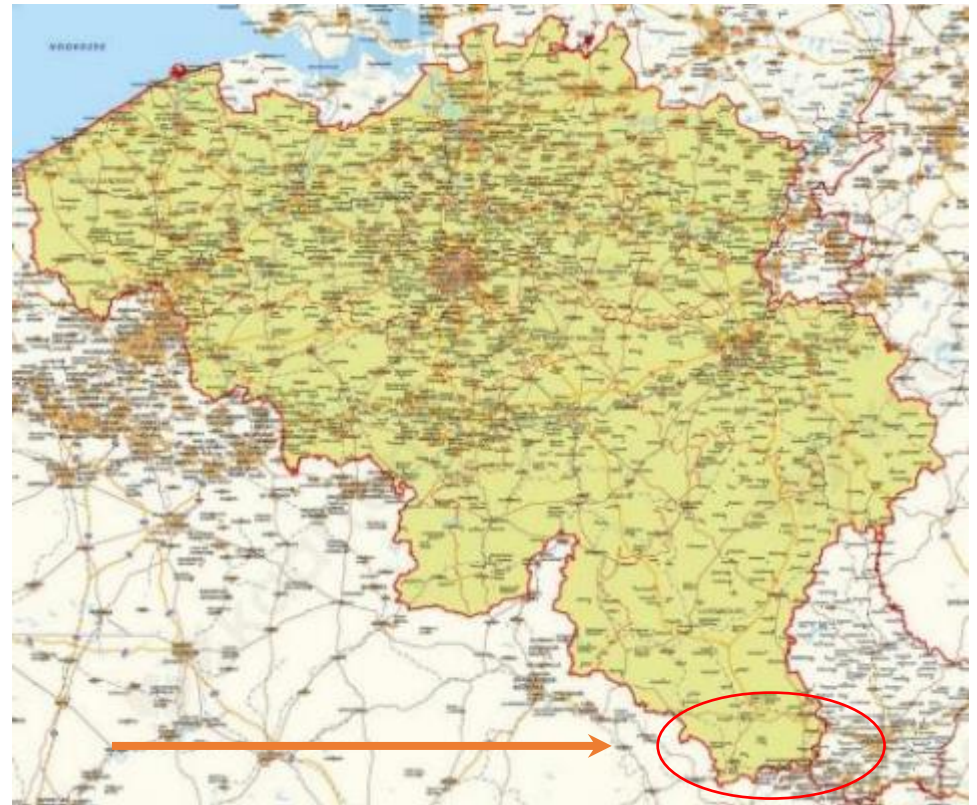

Drie soorten Bromus...

Belgische Lorraine - Gaume

- **Zuidelijkste deel van België**
- Kalkhoudend zandsteen, grès calcaire ferrugineux (macigno)
- +/- 60% bio-landbouw!
- **Kleinschalige cultuurlandschappen**

Kleurrijke akker met Grote klaproos (Gaume)

Soortenrijke akkerfloragemeenschap in Villers-La-Loue (Meix-devant-Virton)

Onverhard paadje langs akkers in Sommethonne (Meix-devant-Virton)

Grote groene sabelsprinkhaan op akkers in Sommethonne (Meix-devant-Virton)

Iconisch beeld langs de akkers in Villers-La-Loue (Meix-devant-Virton)

Zware dreps, een Habitatrictlijn-soort (Gaume)

Gaume: Enkele specialiteiten

Agrostemma githago
(Bolderik)

Legousia speculum-veneris
(Groot spiegelklokje)

Lithospermum arvense
(Ruw pazelzaad)

Aira caryophylla plesiantha
(Akkerzilverhaver)

Gagea villosa
(Akkergeelster)

Holosteum umbellatum
(Heelbeen)

Gaume: Recente vondsten

Calepina irregularis
(Kalkkraket)

Silene noctiflora
(Nachtkoekoeksbloem)

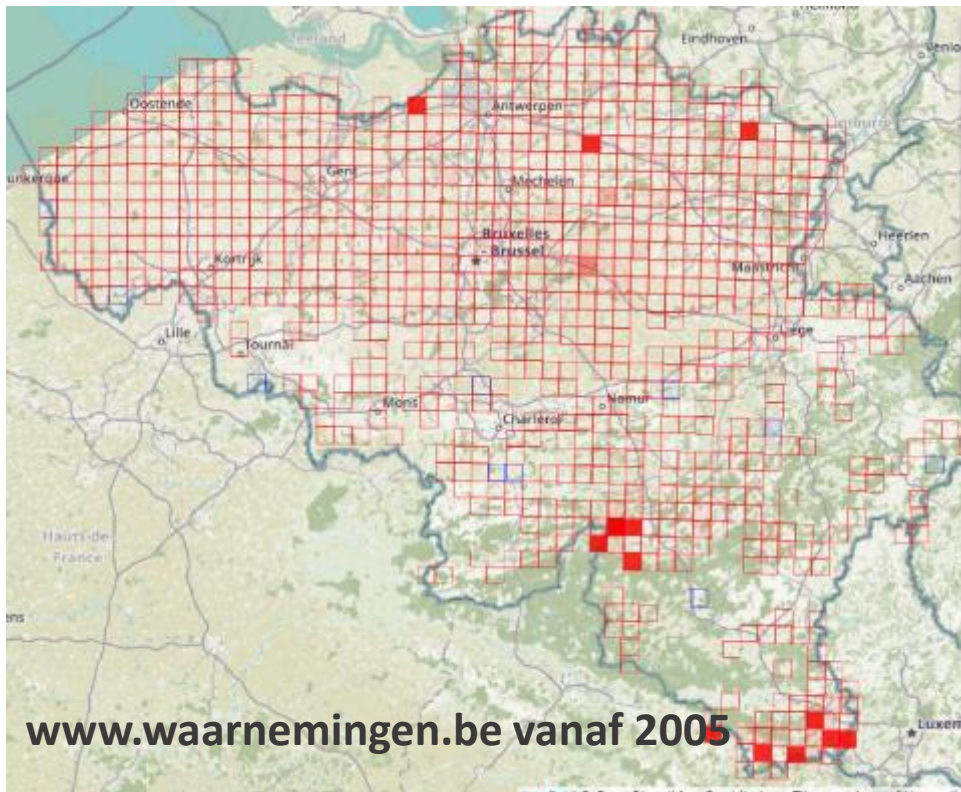

Scandix pecten-veneris
(Naaldenkervel)

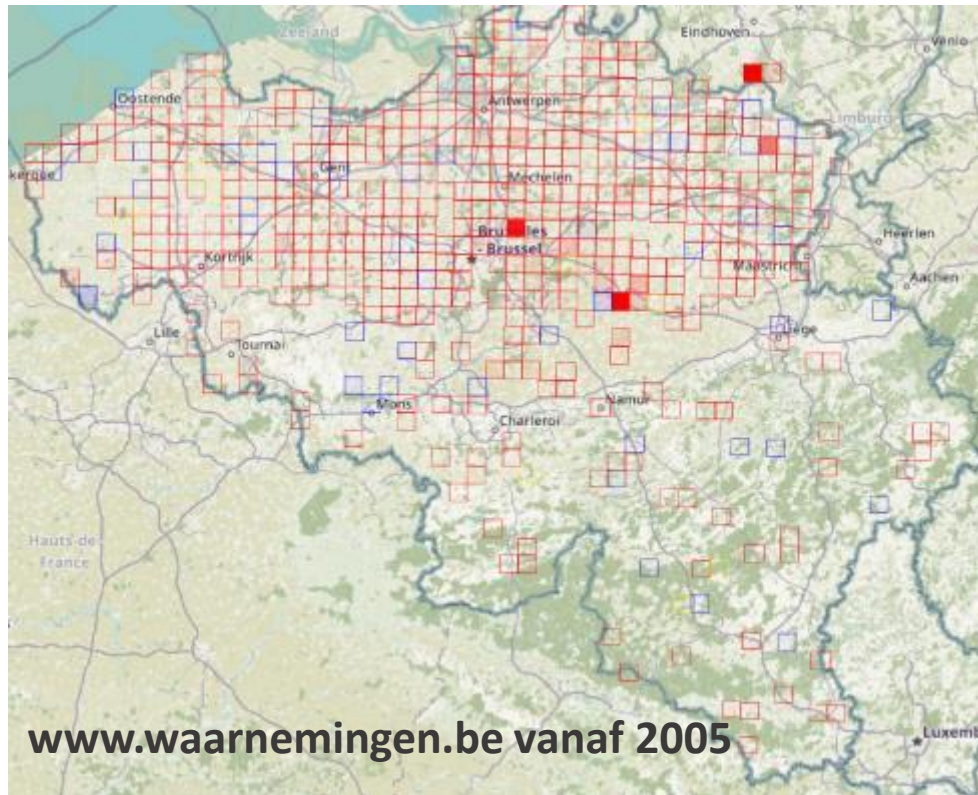
Verspreiding Korenbloem *Centaurea cyanus*

- Recente verspreidingskaart: **zeer algemeen** in BE?
 - 99% gekweekte variëteiten, niet wild!
 - 2006: achteruitgaand, nu...

Verspreiding Bolderik *Agrostemma githago*

- Recente verspreidingskaart: **zeer algemeen** in VL?
 - >99% gekweekte variëteiten, niet wild!
 - 2006: met uitsterven bedreigd, nu...
 - Mogelijk nog in Gaume?

Bijzonderheden in de Euregio Maas-Rijn

ROGGELELIE *Lilium bulbiferum*

- Belgische Sint-Pietersberg
 - Enige nog bekende BE groeiplaats
- 12 'stengels', vermoedelijk minder genetische individuen

Sample nemen van meeldraden voor kruisbestuiving met NL'se populaties

Bijzonderheden in de Euregio Maas-Rijn

AKKERVILTKRUID *Filago arvensis*

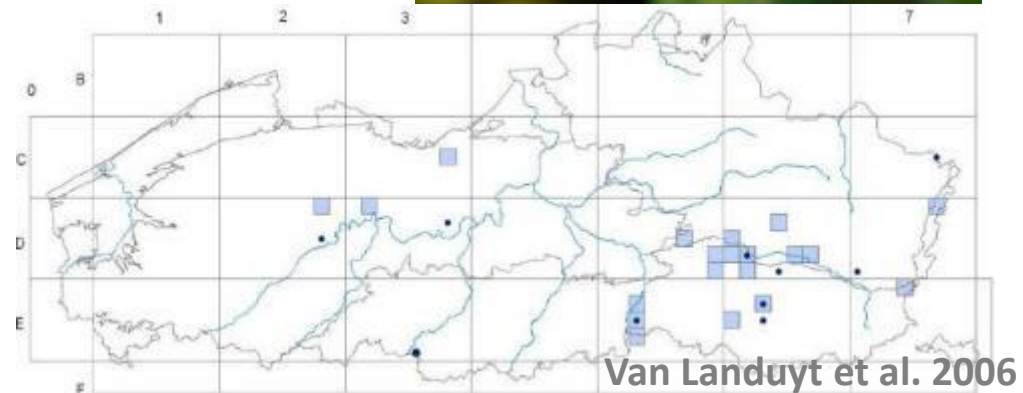
- Groeve Weywertz (Butgenbach)
 - Enige nog bekende spontane BE groeiplaats
- Groeve Vielsalm: verdwenen
- Teut (Zonhoven): herintroductie

Bijzonderheden in de Euregio Maas-Rijn

HANDJESEREPRIJS *Veronica triphyllos*

- **Vroegbloeiende** soort
 - Zandige, kalkarme leembodem
 - Wintergraanakkers, kerkhoven en andere pionierterreinen
- **6 populaties** in BE
 - 1 op begraafplaats Munsterbilzen

Natuurpunt Studie werkt aan biodiversiteit op kerkhoven in Vlaams-Brabant
natuurpunt.be • www.natuurpunt.be/mediascan-150416-150416

Hier rust HANDJESEREPRIJS

Elk jaar in maart-april kan je op deze plaats handjesereprijs aantreffen, een zeer zeldzaam plantje dat vroeg in het voorjaar bloeit en hooguit 20 centimeter groot wordt. De naam verwijst naar de handvormige bladeren. De prachtige diepbloeiende bloemen zijn nog geen centimeter in doorsnede. Toch is deze vroege bloeier belangrijk voor de eerste insecten, in een periode waarin nog weinig andere soorten bloeien. Tegen half mei zijn alle plantjes weer verdwenen en is het wachten op de volgende lente.

Op dit kerkhof bevindt zich de grootste Belgische groeiplaats van de soort. Handjesereprijs was vroeger vooral te vinden op akkers met wintergraan, maar door de moderne landbouwmethodes is het daar verdwenen, net als veel andere bijzondere akkerkruiden. Deze soorten kunnen alleen nog terecht op andere terreinen die open gehouden worden, zoals kerkhoven. Zo zijn er nog maar een paar vindplaatsen van handjesereprijs in ons land. In een paar hoekjes van dit kerkhof, waar onkruid minder intensief wordt bestreden, weet dit plantje al zo'n 50 jaar te overleven. Om het voortbestaan van deze unieke soort te garanderen, wordt op deze plaats niet aan onkruidbestrijding gedaan en wordt pas vanaf eind mei geschraafd zodat andere, meer competitieve plantensoorten dit stuk niet overwoekeren.

Poging tot bescherming van Handjesereprijs op begraafplaats Zoutleeuw

Bijzonderheden in de Euregio Maas-Rijn

BRAVE HENDRIK *Blitum bonus-henricus*

- Behoort strikt niet tot de 'akkerflora'
 - Wel soort van boerenlandschap
 - Op erven, mesthopen, randen langs akkers, rommelige hoekjes, moestuinen, ...
- Diepenbeek, Wonck, Limbourg, Esneux, Büllingen (+/- helft BE populaties)

Bijzonderheden in de Euregio Maas-Rijn

BLEEKGELE HENNEPNETEL

Filago arvensis

- In Vlaanderen bijna uitgestorven
- Slechts **enkele relict**en in prov. Limburg
 - Lommel, Hamont-Achel, Pelt, Peer, Maasmechelen, Hechtel-Eksel, Ham
 - Zomer '22: geen enkele van deze populaties teruggevonden!
 - Herintroductie in Teut (Zonhoven)
- Provincie Luik
 - Puinhellingen, stenige plaatsen

Oproep: wie vindt deze soort nog in Belgisch Limburg?

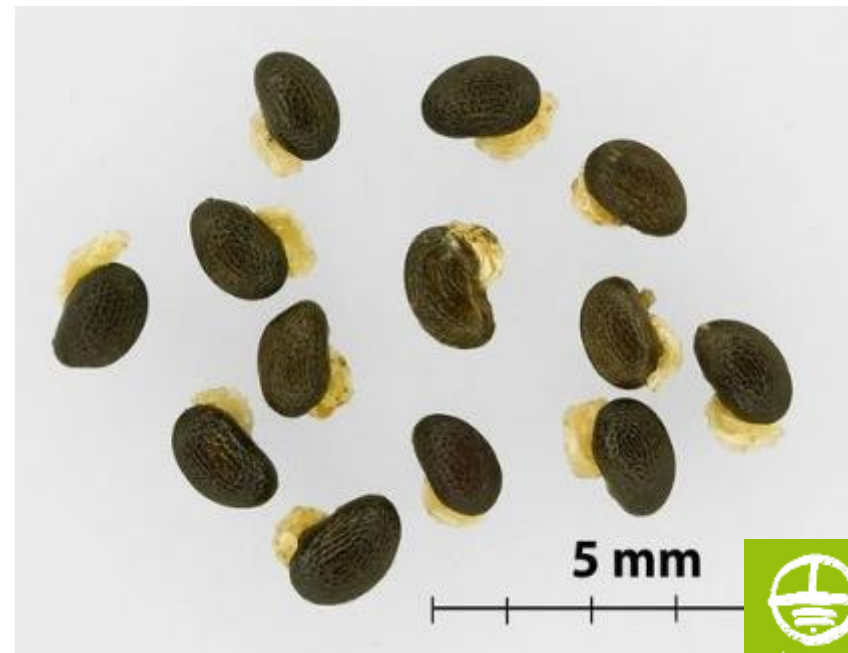
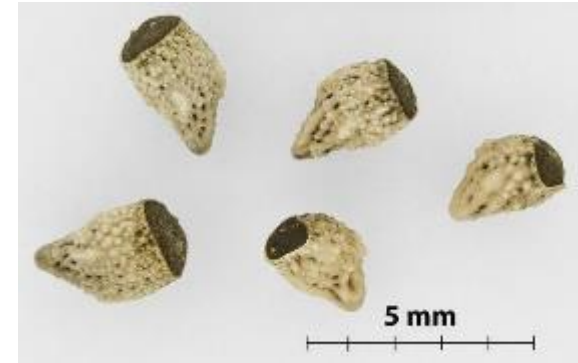
**Project 'IZABEL': Inzamelen zaden
van de Belgische flora**

Samen met een netwerk van medewerkers

Annelies Jacobs (Natuurpunt Studie)
Sandrine Godefroid (Plantentuin Meise)

Ambitie zadencollectie Belgische flora

- Doel om **75% van alle bedreigde plantensoorten (BE)** ex-situ te bewaren
- Tot voor kort slechts **een klein deel daarvan in de zadenbank**, grootste deel met slechts één populatie
- Overheidsopdracht project 'IZABEL'
 - de Belgische zadencollectie versterken met **>500 soorten (ca. 1200 accessies)** tegen eind 2023

Project IZABEL: Inzamelen Zaden Belgische flora

- Bijzondere aandacht voor **akkerflora**

Zadenbank Plantentuin Meise

Zaden van Ardense dravik

Appendix 1 Passport (Collecting) Data Form

Accession ID

Collection date

2020

02

07

Main Collector Surname & First Name (CAPITALS)

JACOBS ANNELE

Other collectors Names and Institutions

ROBINS JULIE
BROMUS SECALINUS
DREPI (NL)

Botanical name

Number

Yes/No Number:

Sampling Method (tick one)

- Random.....
- Regular.....
- Transect (linear).....
- Core of population.....
- Edge of population.....
- Other.....

Number of mature plants found (tick one)

- 1.....
- 2-5.....
- 5-10.....
- 10-25.....
- 25-50.....
- 50-100.....
- 100-1000.....
- 1000+.....

Number of plants sampled (tick one)

- 1.....
- 2-5.....
- 5-10.....
- 10-25.....
- 25-50.....
- 50-100.....
- 100-1000.....
- 1000+.....

Seeds / fruits

Sampling area visited (m x m)

Photos (give references)

Country

BELGIUM

Municipality

DAMPICOURT

Longitude X

antallis
antallis
antallis
antallis
antallis

**Meise
Botanic Garden**

Inzet van de zaden

*Vb. Akkerflora Bos t' Ename
(Oudenaarde)*

natuurpunt

Beleidsaspecten rond akkerflora

- Bescherming bedreigde akkersoorten vraagt **zeer specifiek beheer**
- **Duurzaam** op lange termijn (decennia) op dezelfde manier volgehouden
- Uitgaan van een **lage(re) opbrengst** en randvoorwaarden naar bemesting, gebruik herbiciden, ...
- Vanuit het beleid is **gerichte ondersteuning** nodig!

Beleidsaspecten rond akkerflora

- **Subsidiëring van landbouwers** i.k.v. plattelandsontwikkeling (PDPO)
 - Op vrijwillige basis
 - Beheerpakketten die worden vergoed
 - Bloemenstroken van commerciële bloemenmengsels
 - Geen bedreigde akkerflora, cultuurvariëteiten, ook exoten
 - Randvoorwaarden niet geschikt
- **Specifieke maatregelen** voor het behoud van zeldzame en bedreigde akkeronkruiden in de landbouw **zijn er momenteel niet**
- **Akkerreservaten** beheerd door natuurverenigingen genieten niet van die ondersteuning, enkel geregistreeerde landbouwbedrijven komen in aanmerking

Gezonde akkerfloragemeenschap = gezond systeem!

Besluit

- **Akkerflora = wondermooi** 😊
- Nauw verbonden met de mens
 - Erfgoed cultuurlandschappen
- Bij **meest bedreigde plantengemeenschappen**
 - Basis voor ecologisch systeem
- **Overzicht** akkerflora in BE: verspreiding, gebieden, soorten
 - Euregio Maas-Rijn
- Hoe kunnen we akkerflora **beschermen en herstellen?**

